

Станка Ђаласан

СУДАРИ ВЈЕТРОВА

ПРОМЕТЕЈ

ПРВИ ДИО

БУЧЈА ВРЕМЕНА

*Ходом їо урвинама живоїїа,
урлик сам, и арлаук изїудила.
По муку, сада ходам видом.
Док ... и неовидим временом.*

ДАВНО

На чистом небу сија пун мјесец и пробија се кроз трепераве листове јасиковог гаја обасјавајући двије силуете које, наслоњене једна на другу, сједе за дугим столом од грубих букових дасака. Лак повјетарац им милује лица, а они своје погледе нису усмјерили једно према другом, већ негдје далеко и забринуте. Брига и њежност стопљени у додирима: њене главе на његовом рамену, и његове десне руке око њеног струка. Ријечи заустављене у мислима. Сигурно и питања: Ко овај спокој и мир хоће да квари? Колико их се још у овој ноћи опрашта, док се тамо у даљини чује грмљавина без прамичка облака, грмљавина ватреног оружја? Који то изопачени умови спремају зло и зашто?

Тишину тренутка прекину она:

„А да преноћимо у викендици?”

„Не би смјели, а и дјеца су сама у стану. Памтимо овај доживљај овдје, можда... посљедњи пут.”

СУДАРИ ВЈЕТРОВА

Април, 1992. године. Сударају се и звижде вјетрови, муте облаци. Лапавица и снијег прате пут неизвјесности. Студен се у кости увлачи. Црне злокобнице сметене, ниско круже као да не умију да се отргну, гласно гракћу. Упрта мисао рови по сјећању. Препричавана прича из дјетињства остала упамћена. Зрењем се слегла. Сад се укрстиле. Чини се, невоље нас никада нису мимои-лазиле.

Почетак августа, 1943. године. Смркло од Дурмитора. Кроз измаглицу сипи ситна киша. Хладна. Чудне су дурмиторске ћуди. Причали су људи да је снијег знао и откосе да опрли. А једна невоља, никада не долази сама.

Распоређени у стријелце, Италијани се приближавају селу. Митраљезима туку насумице, све ближе, и све разговјетније. Народ узмиче према густим шумама, Мркуљи и Орујици. У њима има и пећина. Бауљају у групицама по увалама, склањајући се иза кршева, чечара... Жене на леђа упртиле обравнице с нешто хране и воде, малу дјецу носе у наручјима, а старија пристају за њима. Повијени старци улактили корак онолико колико могу, за узицу воде по једну краву и с невјерицом врте главом: ако им и затребају. Искусили у ранијим ратовима. Стаје и торове су оставили отворене. Бучу волови роговима ријући земљу, њиште коњи. И марва, зло слуги.

Према шуми одступа и она неколицина људи која је добила задатак да штити село. Неко има пушку, неко пиштољ... и то им је све наоружање. Улаз у пећину која је дубоко у шуми, и на коју се рачунало (злу не требало) узан, али се рачва и има доста ходника. Људи се тискају у таму. Од страха занијемјели. Ни плач дјетета се није чуо.

И Радојка је с петогодишњом кћерком Миљаном кренула са збјегом, али је заостајала. Касније и посустала, јер је била у сед-

мом мјесецу трудноће. Досјетила се да у близини има једна катава. Скренула је мало у страну, пронашла је, разгрнула гране и увукле се. Замаскирала је поново улаз. Притајиле су се, све док нису чуле како крто грање крчка под тешким цокулама. Радојка осјећа како јој срце у грлу туче. Спонтано је ставила шаку на кћеркина уста повремено подижући прсте да је не угуши. Бојала се... У страху се може огласити, дијете је, мада им невријеме намеће одрастање. Страхovala је и од сопственог срца да је не ода, да га не дочекују. Агонија траје. Војници претражују све. Сваки жбун буше бајонетима. Чује... неко говори наши. Преводи Италијанима:

„Нема ту никог”.

Одлазе. Запосједају косе и брисане просторе. Радојка пажљиво помјери једну грану да уђе мало ваздуха. Доприје мирис паљевине. Плав пламичак се назирао из правца села. Поново је навукла грану. Има нешто хране и воде, издржаће до ноћи. Можда се удаље, а онда ће покушати да се извуку и потраже остале. Биће им лакше кад су заједно. Миљана је појела корицу хљеба, попила воде, наслонила се мајци на крило и заспала.

У великој пећини се пучњава не чује. Неизвјесност страшнија. Подземни гласови панични. Дјеца упитно упиљила у старије. Уплашена. Гладна и жедна, а ћуте. Дрхте. У пећини је све хладније. Граница Свјетова. Глухе таме, у којој се од међусобних додира уплаше, и оног тамо гдје је дан... који сије смрт.

Нађе Радојка удобнији положај, испружи се некако, а осмјех јој се спонтано поткраде. Живот се у њој покренуо. Њежно спусти оба длана на стомак да му пренесе енергију. Миљану помилова по коси.

„Спавај, јаће моје!”

И срце јој се смирило.

„Боже, докле су остали стигли? Јесу ли се успјели склонити?”

Видјела је Станушу (заову) како се освртала док је трчала, носећи у наручју Станицу, Миљанину млађу сестру. Ђед и баба су били поред њих.

„Гдје ли је Ђорђије? А ко зна, с војском негдје. Загорка, негдје у Босни. Растуриле се породице, камоли људи из села. Бјежали су у групама како је ко могао и стизао. Сигурно сви нису ни стигли до пећине, а и гдје би толики народ. Нисам само ја заостала“, тјешила је себе.

Још је била у тој мисли кад чу спорадичну пуцњаву и неразумљиву, али строго наредбу:

„Брус!”

Поново јој се крв заледи у жилама.

„Неког су ухватили.”

Мисао преусмјери на слух. Вријеме споро одмиче, али одмиче. Гдје их води? Опет стави руке на стомак да себе умири. И Миљана се пробудила, не проговара, али јој је ухватила молећив поглед. Погледом јој је одговорила.

„Хоћу, сине! Само се још мало стрпи.”

Прикупила је ноге и у клечећем положају помјерила грану-прозор. Указало се парче предвечерње ведрине. Киша је престала да пада.

„Устани полако”, дошапнула је Миљани.

Пажљиво је скидала једну по једну мокру грану као да пази да их не повриједи. Уствари, плашила се сваког покрета који би се могао чути. Извукле су се из склоништа, удахнуле свјежину вечери и кренуле густом четинарском шумом, избјегавајући пропланке. Двије сјенке које зазиру од сваког шушња: она крупна, бременита, и дијете поред ње. И кад је најмање очекивала, нађе се лицем у лице с униформисаним човјеком. Привила је Миљану уза се. Лице му је било младолико. Отео јој је обравницу и са главе скинуо шарену мараму која је имала црвену подлогу.

„Баћи, комуњист! Носи комуњист.”

Пристигла су још тројица. Старији црнокошуљаш, с перушком на капи, гурао је пушком у леђа:

„Брус!”

Као да је разумјела наредбу, кренула је испред њих. Миљанина ручица дрхтала је у њеној. Није плакала. Извели су их из шуме на једну чистину. Било је ту још ухваћених мјештана. Доводили су нове. Са војницима су били „преводиоци”. Разврставали су их уз њихову сугестију. Радојка је била у групи коју су окружавали наоружани војници. Миљану су одвојили од ње. Чула је да плаче када је кренула за женама из села. Вјеровала је, надала се да ће је предати њенима. Она је остала с групом, коју су негдје спроводили.

Одлази петогодишња дјевојчица за женама из села које са собом воде своју дјецу. Осврће се према оној групи која је остала и у којој је њена мајка. Сузе јој засјењују очи. Посрће и удара о голи крш, запиње за порушена стабла, пањеве... Наишли су на онај жбун у који је војник бацио њихове ствари. Рекле су јој да их покупи, и док се она нејака упињала да их извуче, искористиле су прилику и побјегле. Ко зна чиме је био мотивисан њихов гест. Мајке! Миљана би им поред њихове дјеце била терет, али... било је ту нечег јачег од терета. Миљана је Ђорђијева и Радојкина кћерка, а Загоркина братаница. Њих су пустили. Вучја времена! Наше подјеле, и наше несреће. Вјечито смо једни другима копали јаме.

Ноћ хладна, планинска. Орујица, застрашујућа и у миру. По њој тумара петогодишња дјевојчица. Сама, силом од мајке одвојена и као одрасла нариче:

„Мајко, срам те било, што ме остави!”

Групу која је остала, спровели су у Његовућу - веће насеље. И из околних села доводили су људе; тукли су их песницама по глави, тешким кокулама по слабинама, испитивали уз помоћ „преводилица”, неколико стријељали. Свако је страховао за свој

живот. Било је ту много војске, камиона са шаторима, наоружања... На пространој голети крупна и ситна стока дотјерана из села: говеда мучу, овце покушавају да дјеже... У крду говеда препозна Радојка њиховог приплодног Рудоњу. Разјарен, вртио се у круг, а онда је неочекивано заскочио једног униформисаног маторца и срушио га. Изболи су га бајонетима. Липти млада крв на све стране.

„Ваља ноћас војску нахранити”, помисли Радојка, а жао јој бикоњице.

Није овај догађај потресао само Радојку. Стајала је ужасну-та. Полако, као да се плашила сопственог погледа, окренула је главу према Николи који је стајао поред ње; нијемом су се разумјели. Настао је метеж и међу наоружаним. Један је, оном што га је Рудоња срушио, помогао да устане. Попрскан Рудоњином крвљу, разрогачених очију, изгледао је застрашујуће. Урлао је, издавао неке неразумљиве наредбе. Изгледа, био им је претпостављени. У заједничком усуду, уплашени људи почели су се и несвјесно збијати једни уз друге.

Вече улази у ноћ; страшну и неизвјесну. С околних брда спуштала се магла из које је поново почела искоса да сипи зрнаста, хладна киша. Војска је нешто спремала. Они у утегнутим униформама, важнији, ишли су према неким црним аутима. Ускоро се чуло бректање упаљених мотора, звука оружја, гласне и строге наредбе, које су се кроз тмину удвостручавале и као ехо одлијегале брдима. Народ беспомоћан, голорук. Као јагњад пред клање, чекао је своју судбину. Обични војници су подизали цераде на камионима и у њих почели грубо да гурају људе; као кладе су их слагали. Исцрпљени умором, изнурени стрепњом и неизвјесношћу, терет једни других нису осјећали. Радојка је у више наврата покушала да се попне, али није успјела. Један је војник с леђа гурао пушком. Изнервиран, био је спреман да то прекине на свој начин, али су јој људи који су већ били у камиону, схвативши његову намјеру,

пружили руке и извукли је. У Радојкиним очима као да и није било захвалности.

„Можда би било боље да је муку ријешио тренутак”, помислила је.

Тежа је мука пред њом, пред њима. Скоро да је завидјела онима што су занавијек остали у Његовуђи.

„Шта ли ће ми ноћас са Миљаном бити? Милуша је добра жена, помоћи ће јој, прихватиће је. Она је само недужно дијете.”

Као да је опржи помисао, стресе се од бола и прошапута:

„Враг би га знао?”

Од бриге, а и свог стања осјетила је да се гуши. Људи поред ње су то примијетили па су је из средине камиона, гдје је било претијесно и загушљиво од испарења њихове мокре одјеће, извукли и смјестили у један ћошак гдје се церада приликом кретања камиона мало подизала и улазио свјеж ваздух. Чуо се и други камион који је иза њих тандркао макадамским неравним путем. Не виде куд их возе, али људи су ту рођени, познају сваки превој, окуку... Премо-тавају у главама гдје би сада могли бити.

„На Ждријелу смо”, помисли Радојка. „Одавде се види наша кућа. Још десетак минута па ћемо проћи поред ње. Ћед је врата закључао. Видјела сам да је кључ ставио у унутрашњи џеп џам-дана.”

Сјети се Рудоње.

„Туда су прошли. Сигурно су је провалили, можда и запалили... Зидана је, није могла сва изгорјети.”

Сабласна ноћ. У невиду Миљани се чинило да не одмиче, да се врти у круг, а улазила је све дубље у хладну мрачну шуму. Крета-ла се, па хладноћу није осјећала. Бар не, ону тјелесну. Ко у оваквим околностима до дјечије свијести може допријети? И шумске су се животиње од митраљирања и тутњаве умирале и нашле скрови-шта. Је ли Миљана пожељела да наиђе на уплашеног зеца, лисицу;

да се суочи с остављеним ланетом; да чује птицу? Ни једна се животиња није огласила. Само је шума шумила, а Орујица записивала. Колико Орујица, и колико записаних прича?! Вјетар је наносио фијук и јаук стољетњих борова; оmore су до земље савијале гране и стресале заостале капи кише које су квасиле Миљанину косицу и одјећу, али она није стала; није се ни склонила. Ишла је... негдје. Ноћ одмиче; размишља ли Миљана о јутру?

Нашло је на једној узбрдици, умор је савладао. Ручицама, колико је у њима било снаге, држала се за два бусена мокре увеле траве, или су јој се прстићи од хладноће у њих уплели? Прогледала је. Засуло је јутарње планинско сунце.

„Можда је све ово иза мене ружан сан”, помислила је.

Прикупила је кољена и сјела; негдје се чула птица.

„Јесам ли ја глас изгубила? Ако нисам, смијем ли се огласити?”

Орујица је била мирна: није се чула пуцњава; ни људски гласови се нису чули. Глад и жеђ није осјећала. У сјећање јој се вратило да је сама, остављена. Мора опет кренути, некога мора дозвати.

Тишина даде наду. Извлаче се људи из велике пећине, катава, рупа... Опрезно, из страха да се непријатељ није притајио; опрезно и при сусретима једних са другима. Од уста до уста чуло се за погром у Његовуђи. Чуло се и да су неки пуштени. Бојажљиво се распитивало, страховало. Ратни страхови су другачији. Смрти боле, али се подносе; чак и најближих, чији су животи окончани без опијела, биљега, и помена. Ускоро стиже и вијест да су Италијани отишли према Никшићу и са собом одвезли заробљене. Страх се, у наду о преживјелим преточи. Као у библијској причи послије потопа, испитује се могућност повратка у живот. Заклањајући се иза кршева, увала, извиривали су према селу, према својим кућама; из шуме су излазили у групицама; полако. Кренули су за осталима и Ђед Новак, баба Пава, и Стануша с малом Станицом у наручју. Погледима су лутали од групе до групе надајући се да ће

угледати Радојку и Миљану. Када наде више није било, прећутно су се, да Станица не схвати, договорили да се Стануша врати у Орујицу и потражи их. Познавала је све гудуре, све стране, пропланке и пећинице.

Кад су се сељани спустили у село, шума је постала мирна. Стануша одлучи да се гласне, да их призове. Дјевојачки звонки глас одлијегао је шумом, као кад је чобановала и са родицама и другарицама се дозивала. Та помисао на живот у миру врати јој наду. У снази гласа, снага младости и вјере. Враћао јој се ехо, али није посустајала. У једном тренутку учинило јој се да чује изнемогао дјечји плач. Потрчала је у том правцу не обраћајући пажњу на посртања и падања. Миљану је нашла у једној увалици склупчану, исцрпљену од умора и глади; сломљену тугом. Изгледала је као пиле које је остало у гнијезду немоћно да полети. Подигла је, а њено се сићушно тијело тресло у њеном наручју. Ништа је није питала. Сузе су јој врцале из очију. Јасно јој је било све.

„Хоће ли нам икада моћи испричати?”

Њежно је пригрлила, плашећи се да јој својим рукама не повриједи бол. Тек кад је изнијела из шуме чула јој је гласић:

„Спусти ме, тетка, могу сада сама.”

„Хоће ли моћи, а... мораће.” Стануша пригушено зајеца.

Дошле су кући. Ријеч нико није тражио; чак ни мала Станица није питала за маму.

Да би ушли у кућу, кључ који је ђед чувао у унутршњем цепу џамадана није им био потребан. Све испретурано, много ствари поломљених и оштећених, али је кућа цијела. Гдје се ватра наложи, а дим из димњака залелуја, има и живота. Неколико оваца је чупкало меку траву око стога сијена, иза кога прхну пијевац и три-четири кокошке. Сутрадан је и Милуља замукала пред кућом. Преживљавали су дане, али су им ноћи биле кошмарне. Због траума које је доживјела, Миљана би врштала, плакала, дозивала маму.

Некада је нису могли расанити док је не полију хладном водом. Послије би се привиле уз баку, она с једне, Станица са друге стране, и тако би заспале. Међутим, Миљана више није говорила да је мама оставила, већ да су јој маму отели и одвели. Та је прича баби Пави уливала наду. Док их је чешкала по коси како би их успавала, шапутала им је:

„Вратиће се мама, вратиће се она својим ђевојчицама, донијеће им брата, а мени унука.”

Мада се није смјела распитивати, била је убијеђена да је жива и да је са осталим заробљеницима спроведена у никшићки логор.

Радојка се шћућурила у лијевом ћошку камиона, на супротној страни од кућа. Ноћ без видјела, али зна:

„Ту смо испред наших кућа; сад смо прешли дрвени мост, можда, посљедњи пут.”

Мисли је одведоше у сјећање које се помијеша с тренутком од ког се није видјело даље...

„Овдје сам нови живот почела, породицу засновала. Гдје смо сада? Нико ни са ким, нико ни за кога не зна.”

Опет је опомену живот испод срца.

„Огријеших ли се?”

Завуче руку испод џемпера, да му буде ближа. Колико снаге у себи човјек може имати, кад је вјером поткријепи.

„Вратићу се! Вјерујте и ви, анђели моји!”

Ноћ се отегла. Киша више не пада па мјесец повремено провири кроз рупице за које је церада притегнута, или када би је неки од наоружаних, подигао цијевом пушке да уђе мало свјежег ваздуха. Назреле би се тада сјенке које дишу. Ни шапутање није било дозвољено. Неки су војници почели да се протежу. И за њих је ово била бесана ноћ. Докле њихове мисли сежу? Пита ли се бар неки, шта он ту тражи? Сјети се Радојка оног голобрадог што јој је у

шуми отео обравницу и скинуо мараму. Да то није учинио, стријељали би је у Његовуђи.

Чу се нека наредба. Војници који су били на предњем дијелу камиона подигли су цераду. С источне стране дна неба провири јутарњи зрак. Стигли су на одредиште. Метална капија отворена. Унутра широк простор ограђен високом бодљикавом жицом и у низу неколико од новог материјала саграђених барака. Логор. Наоружани војници затварају круг око два пристигла камиона; истоварају заробљенике као марву; одвајају жене на једну, мушкарце на другу страну. У обављању посла на услузи су им „они што причају нашки”. У знак примљене наредбе чуло би се салутирање и туп удар војничких дубоких чизама.

Одјутрило. Људи тек сада имају прилику да се погледају у очи; очима разговарају. Примијети Радојка још једну трудницу.

„Она је баш одмакла”, помисли.

Биле су и двије дјевојке, изbezумљених погледа. Пропратили су их до једне бараке. Наредба која је слиједила збунила их је, посебно дјевојке које су се од страха и стида тресле као врбови прUTOви.

„Скините све са себе, увежите у котуле, или мараме, оставите ту, а онда уђите на врата што су иза вас.”

Нијем. Једна се жена усуди да упита:

„И опанке?”

„Све! Речено је, све”, одговори јој прилично строго и надмено једна од „преводилица”.

Наредба је наредба! У другој просторији дочекала их је пара која се ширила од топле воде из тушева. Наређено им је да се окупају.

„И косу, обавезно”, додаде онижа жена, која је провиривала иза главне.

Послије напорног пута и стресова које су доживјеле претходног дана, ово купање им је пријало. Кад су изашле из барак-купатила, ушле су у једну малу просторију у којој их је чекала њихова одјећа. Свака је пронашла свој завежљај, али су се суочиле с новом невољом: већина жена је имала опанке опутњаке, и кад су развезале своје завежљаје, које су ради дезинфекције слали у парионицу, од опанака је остала само грудвица волујске коже. Вунене докољенице су им једина обућа. Колико ће трајати?

Одвели су их послије у простране шаторе. Јутро хладно, а дуге косе им мокре. Цвокотале су. Ни војничко ћебе које су добиле није их могло згријати све док, сунчан дан срећом, није одмакао. Нешто касније су им донијели парче хљеба и неку конзерву уз напомену:

„Распоредите, то вам је за три дана. Чесме са водом за пиће су тамо на крају.”

Тако... Започе логорашки живот. И Радојкин.

Тешко је прихватити живот у ограђеном простору кад не знаш шта се у наредном дану, сату, може догодити. Не знаш колико ће трајати. Број си, ријетко када име. Жив си, а живот није твој. Човјек си, само у својој свијести, немоћан да било шта учиниш, било шта промијениш. Кад схватиш да другог нема, прихватиш: заробљеник си.

Ипак, саздан да доживиш љепоту и у безличности времена које одмиче. Мјесец дана је већ иза њих. Кад се извуку из шатора, и кад их запљусне млак вјетар, сунчано јутро, ведро небо, цвркут птица с оне стране гдје има живота, забораве, бар на тренутак, да су у ограђеном, утабаном простору, у коме војничка чизма ни једној травци није дозволила да се подигне. Тренутак mine, а они као брави на струзи чекају своје тродневно сљедовање хране. Висе на њима дроњци, усукали се, блиједи, очи им у тамне подочњаке упале. Приликом свакодневне обавезне шетње по кругу, жене би видјеле мушкарце с друге стране бодљикаве жице, али без при-

ближавања и комуникације. Шетња им је пријала, али су им докољенице постајале све краће. Кад се на стопалима поцијепају, окрену их. Кад се обје стране поцијепају спусте мало докољенице и врхове увежу у чвор. Могу тако док је још лијепо вријеме, а онда...

Строгоће је било, али без физичког малтретирања. Повремене прозивке у циљу застрашивања, да би појачали неизвјесност, да би неке понизили... Прозваше једном и Радојку да јој саопште како су „оно њихово псето ухватили и завршили са њим”. Тражили су од ње да им честита. Спустила је главу. Стајала је тако један минут и у миру му одала пошту. Нису слутили зашто ћути, а она је пред собом видјела Радована. Стаситог. Родитељи му лице осјенчили, природа га доградила, у ватри дозрео. Љепоту му, црним облацима непријатељ помрачио. Онда је подигла главу и одговорила:

„Шта ће вам моја рука а, *сила Боја не моли.*”

Њено држање је видно узнемирило оног што је тражио од ње да им честита:

„Нисам тражио твоју прљаву руку, довољан ми је страх који сам прочитао из твојих очију.” Препријечио је погледом и грубо отђушнуо у строј.

Вријеме је одмицало без неких посебних догађања.

Једног предзорја чуо се прво пригушен, а онда и јасан јаук труднице умотане у ћебе у једном углу шатора. Све су се жене пробудиле. Порођај је почео; затражиле су помоћ. Врло брзо су стигле двије болничарке у бијелим униформама и одвеле је. Жене у шатору су узнемирено чекале исход. Радојка посебно. Неизвјестан дан, без информација.

Сунце нагиње западу. Бљескају забринута женска лица. Онда се појавише двије жене у неким другим униформама. Два човјека иза њих су носила жичани кревет, душек и још два ћебета. У пратњи оних у бијелим униформама дошла је и Даринка. Насми-

јан Италијан је у рукама држао замотуљак коме се само главица видјела.

„Пиколо, пиколо”, говорио је и спустио дијете на кревет.

Даринка је била расположена. Остале жене су с одстојања и у чуду гледале, не знајући како да се понашају, смију ли шта да питају, да приђу Даринки. Послије обављеног посла једна болничарка одлазећи додаде:

„Припазите на њих.”

Ослобођене њиховог присуства, жене су прилазиле да Даринки честитају рођење сина. Рекла им је да су били фини и пажљиви према њој. Радост испуни шатор. Даринка је за вечеру добила супу. Радојка је све то у тају преживљавала.

„Храном коју добијамо одржавамо живот, али, моја беба расте, отежала сам. И Даринка је била у осмом мјесецу када смо доведене, а ето, хвала Богу, изнијела је трудноћу и на свијет донијела здраво, мушко дијете; пазе је... какви ће према мени бити?”

Лецну се кад се сјети недавне прозивке.

„Ко зна?”

Је ли овај догађај, или нешто крупније, промијенило општу атмосферу у логору? Строгоћа је попустила, па су се жене приликом шетње могле приближити жици-прегради и кроз зубе проговорити коју ријеч са мушкарцима. И наоружаних је било мање; нешто се дешавало. Једног дана приликом шетње, с мушке стране процурила је информација да је Италија капитулирала. Шапутало се и у женским шаторима, додуше подозриво и с резервом.

Лијепи септембарски дани отворили су видик логорашима. Боје листопада иза жичане оgrade су се измијешале. Кад вјетар дуне, усковитла се жуто-наранџасто лишће, оголе гране. Ковитлац и у мислима људи у жици: Тамо иза, назиру се кровови зграда. Како људи у граду живе под окупацијом? Овдје има и мјештана. Чини се, нико их не посјећује; не смије; па одакле онда долазе информације?